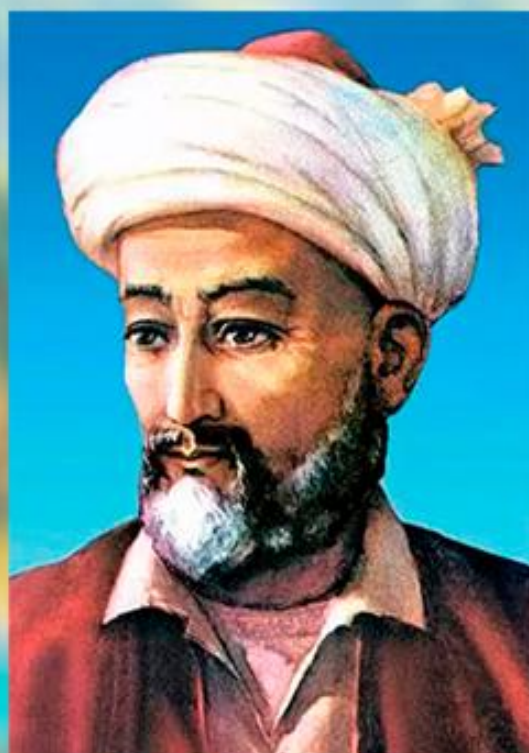

International Scientific Conference

NEW RESEARCH ON THE WORKS OF ALISHER NAVOI AND ZAHIRUDDIN MUHAMMAD BABUR

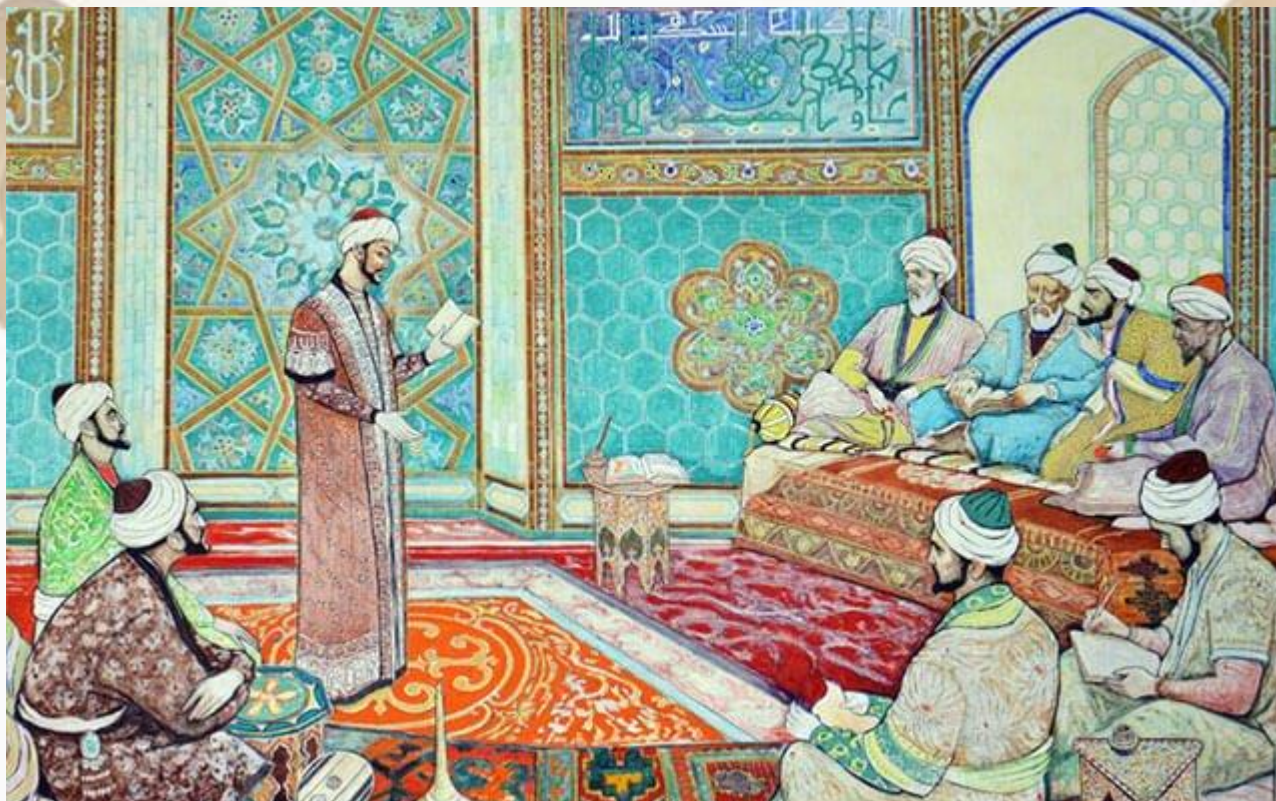

25 FEBRUARY
2022 YEAR

UZBEKISTAN, TASHKENT

“RESEARCH AND EDUCATION” Scientific Research Center

“NEW RESEARCH ON THE WORKS OF ALISHER NAVOI AND ZAHIRUDDIN MUHAMMAD BABUR”

www.researchedu.uz

Languages of publication: o'zbek, english, русский

TASHKENT, UZBEKISTAN

2022/ FEBRUARY 25

121

ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR G‘AZALLARIDA METAFORA

Soyibjonova Mo‘tabaroy

Page No.: 713-716

122

"BOBURNOMA" IS A WORK OF LITERARY AND HISTORICAL HERITAGE

Khoshimova Mukhtaramkhon

Page No.: 717-722

123

ЗАХРИДДИН МУХАММАД БАБУР : ИНТЕРЕСНЫЕ ФАКТЫ ИЗ ЖИЗНИ ВЕЛИКОГО ПОЭТА И ПОЛКОВОДЦА

Абулова М.А.

Page No.: 723-727

124

ЗАҲИРИДДИН МУҲАММАД БОБУР ЛИРИКАСИНИНГ ҒОЯЛАР ОЛАМИ

Дилноза Шароф қизи Шарипова

Page No.: 728-732

125

ЗАҲИРИДДИН МУҲАММАД БОБУР — ДАВЛАТ БОШҚАРУВ СОҲАСИНИНГ ЁРҚИН НАМОЁНДАСИ

Мингбоева Сакинабону Шухрат қизи

Page No.: 733-738

126

BOBUR – DILBAR SHAXS

Ravshanov Qaxramon Bahodirovich

Page No.: 739-744

127

АКАДЕМИК САБОҲАТ АЗИМЖОНОВА-БОБУРШУНОС ОЛИМА

З.А.Шамсиева

Page No.: 745-750

128

BOBUR ASARLARIDA VATAN SOG‘INCHI.

Axmedova Ruxsora Ibragimovna.

Page No.: 751-754

АКАДЕМИК САБОХАТ АЗИМЖОНОВА-БОБУРШУНОС ОЛИМА

З.А.Шамсиева

БухДУ “ Бухоро тарихи” кафедраси ўқитувчиси

Аннотация: Мақолада бутун дунёда кўрқув билмас саркарда, мохир давлат арбоби, айна пайтда истеъдодли шоир, адиб, донишманд, тарихчи, зукко олим ва таржимон сифатида танилган Заҳириддин Муҳаммад Бобур ҳаёти ва илмий фаолиятини тарихий нуқтаи назардан ўрганган шарқшунос олима Сабоҳат Азимжонова ҳаёти ва унинг бобуршунослик илмига қўшган ҳиссаси ҳақида сўз боради.

Калит сўзлар: бобуршунослик, мемуар асар, “Бобурнома”, шарқшунослик, «Хатти Бобурий», «Мубаййин»

Аннотация: В статье рассматривается жизнь востоковеда- Сабохат Азимжановой и ее вклад в изучении научной деятельности Бабура, который был бесстрашным полководцем, государственным деятелем, а также талантливым поэтом, писателем, мудрецом, историком, блестящим ученым и переводчиком.

Ключевые слова: Бабуроведение, мемуары, «Бобурнома», востоковедение, «Хатти Бобурий», «Мубаййин»

Annotation: The article deals with the life and scientific activity of Sabohat Azimjanova and her contribution to researches on the scientific works of Zahiriddin Muhammad Babur, a fearless commander, statesman, as well as a talented poet, writer, sage, historian, brilliant scientist and translator.

Keywords: Babur studies, memoirs, "Boburnoma", Oriental Studies, , “Xatti Boburiy”, "Mubayyin"

Мустақилликнинг дастлабки кунларидан бошлаб аждодларимиз томонидан кўп асрлар мобайнида яратилган бой ва ранг-баранг маънавий кадрларимиз ва маданий меросимизни ўрганиш ва қайта тиклаш, унинг "инсонпарварлик ғоялари билан йўғрилган сарчашмаларидан халқимизни бахраманд қилиш мамлакатимиз давлат сиёсатининг асосий тамойилларидан бири бўлиб қолди" ^v .

Ўзбек халқи ўтмишда ўтган кўплаб буюк даҳолари билан ҳақиқатда фахрланса арзийди. Уларнинг кўплари нафақат, ўз диёрида, балки дунёнинг кўплаб мамлакатларида маълум ва машҳурдирлар. Ана шундай мўътабар зотлардан бири Заҳириддин Муҳаммад Бобурдир. У бутун дунёда кўрқув билмас саркарда, тадбиркор подшоҳ, моҳир давлат арбоби, айна пайтда истеъдодли шоир, адиб, донишманд, тарихчи, зукко олим ва таржимон сифатида танилган. Бобур тарихда умри курашлар, урушу ғалаёнлар, нотинчликлар билан кечган шахс. У темурийлар салтанатини сақлаб қолиш учун ҳаракат қилди. Умри чет элларда кечди. Ҳаёти Афғонистон, Ҳиндистон каби давлатлар билан боғлиқ бўлди. Бобур йирик маданият арбоби сифатида ҳам маълум. У ёшлигидан илм билан шуғуллангани, форс, араб тилларини ўрганганлиги, адабиёт, тарих, тилшунослик, адабиётшунослик, мусиқа ва бошқа соҳалар билан шуғуллангани боис ҳам маърифатни англайдиган, маданиятли киши бўлиб етишди. У фаннинг турли соҳаларига доир кўплаб асарлар ёзди. Бобурнинг лирик девонлари, «Бобурнома», «Муфассал», «Хатти Бобурий», «Ҳарб иши», «Мусиқий илми» ислом дини асосларининг баёни бўлган «Мубаййин», «Волидия» таржимаси ва бошқа асарлари унинг шуҳратини янада оширди.

Бобур қаламига мансуб "Бобурнома" асари – жаҳонда адабиёти ва манбаашунослигидаги муҳим ва ноёб ёдгорлик, ўзбек адабиётида дастлабки насрий мемуар ва тарихий илмий асар. "Бобурия", "Воқеоти Бобур", "Воқеанома", "Тузуки Бобурий", "Табақоти Бобурий", "Таворихи Бобурий"

номлари билан ҳам маълум. Бобурнинг ўзи эса "Вақое" ва "Тарих" деган номларни ҳам ишлатган.^v

Мустақиллик йилларидан бошлаб, ўзбек халқининг буюк фарзанди, адолатли шоҳ, истеъдодли шоир, салоҳиятли муаррих Заҳириддин Муҳаммад Бобурнинг ижодий меъросини катта қизиқиш билан ўрганишлари олиб борилди. Маълумки, Бобурнинг тарихий, илмий ва адабий меросини ўрганиш ва оммалаштиришда Ўзбекистон, Тожикистон, Россия олимларининг фаолиятлари ҳам диққатга сазовордир. XIX-XX асрлар давомида Георг Кер, Н.Ильминский, О.Сенковский, М.Салье, Порсо Шамсиев, Содик Мирзаев, В.Зоҳидов, Я.Ғуломов, Р.Набиев, С.Азимжонов, А. Қаюмов каби олимларнинг саъй-ҳаракатлари билан «Бобурнома» бир неча бор рус ва ўзбек тилларида чоп этилди, уларга сўзбоши ёзилди ва кенг китобхонлар оммасининг маънавий мулкига айлантирилди, унинг шеърлари ҳам бир неча бор нашр этилди.

Бобур ижодини ўрганиш, ЎзССР даврида, 1958-йилда йўлга қўйилган. Шу йили Тошкентда катта илмий анжуман ташкил қилинган. ЎзССР компартияси биринчи секретари, Шароф Рашидов Бобур ижодини ўрганиш учун алоҳида эътибор берган. Бобур асарлари нашр қилинган ва Ҳамид Сулаймонов Бобур миниатюраларининг нусхаларини хориждан олиб келиб нашр қилган. Шарқшунос Сабоҳат Азимжонов Бобур хаёти ва тарихи тўғрисида докторлик диссертациясини ҳимоя қилган ва фундаментал монография нашр қилган.

Шарқшунос олима, Ўзбекистон Фанлар Академияси академиги, тарих фанлари доктори Сабоҳат Азимжонов 1922-йил Тошкентда таваллуд топган. Тошкент педагогика институтини 1942-йилда тамомлаган олима 1949-йилдан бошлаб Ўзбекистон Фанлар Академияси Шарқшунослик институтида катта илмий ходим сифатида фаолият олиб боради. 1950-1977-йиллар мобайнида мазкур институт директори, 1977-1995-йилларда бўлим бошлиғи, 1995-йилдан эса етакчи илмий ходим лавозимларида ишлайди. 1953-йилда

олима “XV асрнинг иккинчи ярмидаги Фарғона тарихидан” мавзусида номзодлик, 1968-йилда эса “Кобул ва Ҳиндистондаги Бобур давлати” мавзусида докторлик диссертациясини ҳимоя қилди. 1971-йилда фан ва техника соҳасидаги Абу Райҳон Беруний номидаги Ўзбекистон ССР Давлат мукофоти совриндори бўлган. 1995-йилда олима Ўзбекистон ССР Фанлар академиясининг академиги бўлди. Академик Сабоҳат азимжонова Ўзбек этнографи Карим Шониёзовнинг рафиқаси эди. У 2001-йил 26 апрелда вафот этган.^v

Заҳматқаш олима 150 дан ортиқ илмий мақола ва рисолалар муаллифидир. Асосий илмий ишлари Бобурнинг Кобул ва Ҳиндистондаги фаолияти, Ўрта Осиё халқларининг ўрта асрларда кўшни хорижий мамлакатлар билан ўзаро сиёсий ва иқтисодий муносабатларига бағишланган.

Шарқшунос олиманинг асарлари Эрон, Афғонистон, Ҳиндистон, Францияда чоп этилган. Бобурнинг кизи Гулбаданбегимнинг "Ҳумоюннома"сини форс тилидан ўзбек тилига таржима қилиб, Тошкентда (1959, 1977) ва француз тилида Парижда, (1996) нашр эттирган. Олиманинг илм-фанга кўшган беқиёс ҳиссаси Беруний номидаги Ўзбекистон Давлат мукофоти (1989), Жавоҳарлал Неру халқаро мукофоти (1993) билан муносиб тақдирланган.

Сабоҳат Азимжонова ўзининг олиб борган илмий изланишлари натижасида бобуршунос олима сифатида илм-фанга катта ҳиссасини кўшади. Бобурнинг бутун жаҳон оммасига машҳур бўлган шоҳ асари «Бобурнома» ни олима қунт билан ўрганadi. Маълумки, унда Бобур яшаган давр оралиғида Мовароуннаҳр, Хуросон, Эрон ва Ҳиндистон халқлари тарихи ёритилган. Асар асосан уч қисмдан иборат бўлиб, унинг биринчи қисми — XV асрнинг иккинчи ярмида Марказий Осиёда рўй берган воқеаларни; иккинчи қисми — XV асрнинг охири ва XVI асрнинг биринчи ярмида Кобул улуси, яъни Афғонистонда рўй берган воқеаларни; учинчи қисми — XVI асрнинг биринчи

чорагидаги Шимолий Ҳиндистон халқлари тарихига бағишланган. «Бобурнома»да ўша даврнинг сиёсий воқеалари мукаммал баён қилинар экан, ўз юрти Фарғона вилоятининг сиёсий-иқтисодий аҳволи, унинг пойтахти Андижон шаҳри, Марказий Осиёнинг йирик шаҳарлари: Самарқанд, Бухоро, Қарши, Шаҳрисабз, Ўш, Урганч, Ўратепа, Термиз ва бошқа шаҳарлар ҳақида ниҳоятда нодир маълумотлар келтирилган. Унда Кобул улусининг йирик шаҳарлари Кобул, Ғазна ва улар ихтиёридаги кўпдан-кўп туманлар, вилоятлар, Шимолий Ҳиндистон ҳақида маълумотларни учратиш мумкин. «Бобурнома»ни варақлар эканмиз, кўз олдимиздан Марказий Осиё, Афғонистон ва Ҳиндистон халқларига хос бўлган фазилат ва нуқсонлар, уларнинг тафаккур оламининг кенглиги ва мураккаблиги билан бирга, ўша даврдаги ҳаёт муаммолари, Бобур давлатидаги сиёсий ва ижтимоий ҳаётнинг тўлиқ манзараси намоен бўлади. «Бобурнома»да келтирилган бу тарздаги маълумотлар Бобур даврида ёзилган бошқа тарихий манбалар: Мирхонд, Ҳондамир, Муҳаммад Солиҳ, Биноий, Муҳаммад Ҳайдар, Абул-Фазл Алломий ва бошқа тарихчиларнинг асарларида бу даражада аниқ ва мукаммал ёритилган эмас.^v

Бобур лирик шеърлари ва тарихий «Бобурнома»сидан ташқари, ислом қонуншунослиги ва бошқа соҳаларда ҳам асарлар яратган. 1522-йилда ўғли Ҳумоюнга атаб ёзган «Мубаййин» номли асарида ўша замон солиқ тизимини, солиқ йиғишнинг қонун-қоидаларини, шариат бўйича кимдан қанча солиқ олиниши ва бошқа масалаларни назмда изоҳлаб берган. «Хатти Бобурий» деб аталган рисоласида араб алифбосини туркий тиллар, хусусан, ўзбек тили нуқтаи назаридан бирмунча соддалаштириб беришга ҳаракат қилган. У тажриба сифатида «Хатти Бобурий» алифбосида Қуръони Каримни кўчирган. Бобурнинг аруз вазни ва қофия масалаларига бағишланган «Муфассал» номли асари ҳам бўлганлиги маълум, бироқ бу асар бизгача етиб келмаган. Бобур ўзининг маълум ва машҳур асарлари билан тарихнавис адиб, лирик шоир ва ижтимоий масалалар ечимига ўз ҳиссасини қўшган олим сифатида халқимиз маънавий маданияти тарихида муносиб ўрин эгаллайди.^v

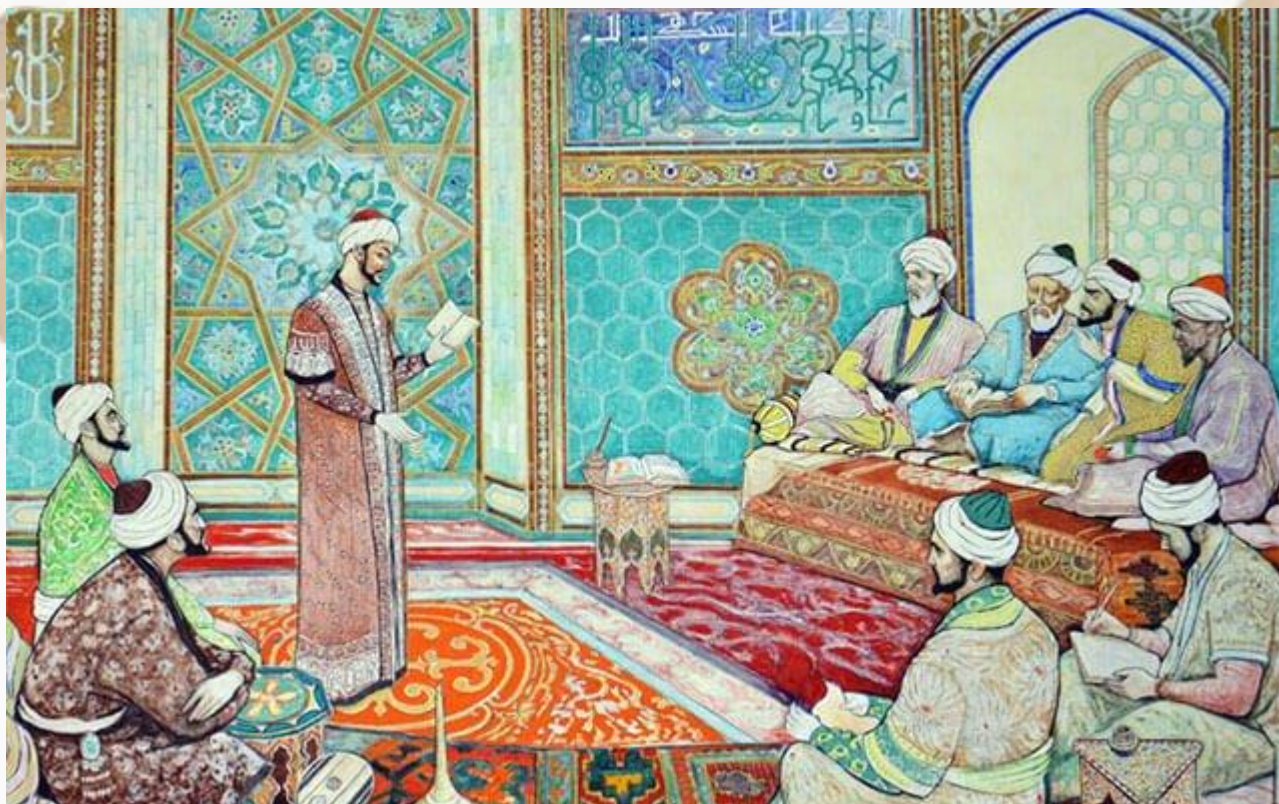
Даврлар ўтса ҳам "Бобурнома" ўзининг илмий-амалий аҳамиятини йўқотмайди. Аксинча, ҳар бир илмий изланишлар натижасида янги билимлар, янги ёндашувлар вужудга келавради. Шунинг учун ҳам, "Бобурнома" тарих салтанатидаги гавҳар тождир. Инглиз тарихчиси Элфинстон таъбири билан айтганда: "Бобур хотираларда буюк туркий подшоларнинг ҳаёти батафсил тасвирланган, унинг шахсий ҳис-туйғулари ҳар қандай муболаға ва пардалашлардан холи. Унинг услуби оддий ва мардона, жонли ва образли. У ўз замондошларининг қиёфалари, урфодатлари ва интилишларини, қилиқларини ойнадек равшан тасвирлайди. Шу жиҳатидан "Бобурнома" чинакам тарихий тасвир намунасидир".^v

Мустақил диёримизда маърифатга алоҳида эътибор қаратилиб, бу масалалар давлат дастури мақомига кўтарилди. Мамлакатимиз илм-фани ривожига буюк ҳисса қўшган аجدодларимизнинг маданий мерослари халқимизнинг маънавий бойлигидир. Ундан унумли, оқилона фойдаланиш ва ушбу муқаддас меросни қадрлаш ҳар биримиз учун фарз ҳамқарзидир.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Каримов И. А. Ватан саждагоҳ каби муқаддасдир. – Тошкент: "Ўзбекистон", 1996, –Б.24
- 2..Adizova I. "Bobur boburiylarga badiiy mahorat" // Til va adabiyot ta'limi. – 2014. 3-son. – Б.41
3. <https://ru.freejournal.info/8148886/1/azimdzhanova-sabokhat-azimdzhanovna.html>
4. Azimjonova S. Zahiriddin Muhammad Bobur (maqolalar to'plami) T.: 1995,-Б.11
5. Azimjonova S, Valiyev D. Manaviyat yulduzlari T.: 1999,-Б.33
6. Qudratullayev H. "Bobur shaxsiyati to'g'risida" // Buxoro mavjlari. – 2016-yil, 7-fevral. № 15,- В.4

“RESEARCH AND EDUCATION” Scientific Research Center

“NEW RESEARCH ON THE WORKS OF ALISHER NAVOI AND ZAHIRUDDIN MUHAMMAD BABUR”

www.researchedu.uz

Languages of publication: o'zbek, english, русский

TASHKENT, UZBEKISTAN

2022/ FEBRUARY 25